

Використання системи випереджаючого прогнозування розвитку регіонів України

В статті проаналізовано переваги використання системи барометричних (випереджаючих) індикаторів в зарубіжних країнах та визначено можливості їх застосування в Україні
барометричні індикатори, регіон, прогнозування

В нових ринкових умовах господарювання надзвичайно гостро постає питання прогнозування основних соціально-економічних показників розвитку регіонів та економіки України в цілому. Проте прогноз не може бути зроблений по всіх показниках (соціальних, економічних, господарських, фінансових) і т.д. Це не завжди дає позитивний економічний ефект, крім того, існує група показників, які не прогнозуються. Тому перед нами постає завдання: визначити основоутворюючі комплексні показники, тобто такі, прогнозування яких дасть найвищий економічний ефект. З огляду на це, слід звернути увагу на систему барометричних індикаторів, яка широко використовується міжнародними дослідницькими інститутами в різних країнах світової спільноти, більш того, пріоритетне використання в прогнозах економічного розвитку системи випереджаючих показників пояснюється хорошими прогнозними властивостями таких показників. Тому гостро стоїть питання застосування барометричного прогнозування в сучасних мінливих ринкових умовах.

Основне завдання даного дослідження полягає у розкритті сутності системи барометричних індикаторів, механізмі її функціонування, а також можливості застосування на практиці.

Елементи прогнозування за допомогою системи барометричних індикаторів втілили в своїх працях Владімірова Л.П., Павлюк К.В., Падалка В.М., Красноступ Н.І., Крапивка В.І., Мосин В.Н., Крук Д.М., Мельник А.Ф.

Широко відомі в світі роботи американських учених, що проводяться при Національному бюро економічних досліджень, країн Організації Економічного Співробітництва і Розвитку (ОЕСР), останнім часом з'явилися дослідження під патронажем ОЕСР в Туреччині, Кореї, Польщі і Угорщині. Для України аналіз циклів ділової активності – порівняно новий напрям прикладних досліджень [1]. Зокрема, в центрі економічної кон'юнктури при Уряді України в даний час розробляється підхід до інтеграції результатів обстежень ділової активності з кількісними статистичними показниками; на основі досвіду підприємств розраховують випереджаючий індикатор; можна привести також індекс ділової активності [2].

У таблиці 1 наведені найчастіше використані терміни базових понять барометричного прогнозування.

Треба відзначити, що абсолютна більшість опублікованих досліджень розглядає зміну ділової активності або країни (макрорівень), або господарюючого суб'єкта (мікрорівень) [3,4,5]. Вважаємо за доцільне дослідження і формування системи барометричних показників, що відображають ділову активність регіонального розвитку (мезорівень).

Застосування барометричних методів дозволяє своєчасно одержати і використати в управлінні інформацію про зміну тенденції, коли проста екстраполяція втрачає прогнозні властивості.

Таблиця 1 - Термінологія барометричного прогнозування

Показник	Використані терміни	Характеристика
Барометричне прогнозування	Система випереджаючих індикаторів Індикатори циклічності економіки	Метод прогнозування, заснований на використанні системи показників, зміна значень яких наперед передбачає зміни в соціально-економічному розвитку
Співпадаючі показники	Coincident indicators Співпадаючі індикатори Синхронні індикатори Еталонні індикатори Датування „поворотних точок”	Показники, що змінюються в одній фазі з економічним циклом
Випереджаючі показники	Leading indicators Випереджаючі індикатори Провідні індикатори	Показники, що випереджають динаміку співпадаючих показників
Показники, що запізнюються	Lagging indicators Індикатори, що запізнюються	Показники, що відстають від розвитку економіки
Складовий індекс	Зведений індекс Зведений випереджаючий індекс	Середньозважений показник декількох рядів випереджаючих показників
Дифузійний індекс	Дифузійний випереджаючий індекс	Питома вага рядів із позитивною динамікою з системи випереджаючих показників

У міжнародній практиці досліджень економічних циклів (за винятком США) найбільш відповідним показником для вимірювання загальної економічної активності вважається індекс промислового виробництва. Саме він використовується як співпадаючий показник ділової активності. Вибір даного показника як базового обумовлений, в першу чергу, тим, що він доступний на щомісячній основі. Звичайно, краще було б використовувати як показник, що характеризує ділову активність регіону, показник валового регіонального продукту (ВРП), але цей показник не розраховується щомісячно (окрім 1998 р.). З другого боку, деякі дослідники, наприклад, відзначають високий ступінь взаємопов'язаності показників індексу промислового виробництва і ВРП, тобто обидва показники можуть служити співпадаючими індикаторами.

До ряду співпадаючих показників відносять також:

- рівень безробіття;
- чисельність зайнятих в несільськогосподарському секторі економіки;
- особисті доходи;
- обсяги продажів в оброблювальній промисловості і торгівлі;
- використання електроенергії;
- використання виробничих потужностей;
- транспортування вантажів і пасажирів;
- туризм (кількість туристів, що приїжджають, або днів, проведених туристами в регіоні);
- комунікації (телефонні переговори);
- показники ділового клімату (очікування підприємців).

Регіональна статистика дозволяє з приведених показників окрім індексу промислового виробництва використовувати тільки рівень безробіття і особисті доходи, оборот роздрібної торгівлі, дані про вантажо- і пасажироперевезення.

При виборі співпадаючих показників в Національному бюро економічних

досліджень в США використовуються неформальні методи. Спеціальний комітет з датування ділових циклів, в який входять відомі економісти, приймають рішення про точну дату чергового піку або падіння на основі якісного аналізу всієї наявної інформації. Немає якого-небудь одного показника, на рівень або динаміку якого орієнтується Комітет при ухваленні свого рішення.

Для вибору системи випереджаючих показників (набагато значущішим з погляду прогнозування) передбачається використання критеріїв доцільності, циклічності в зміні і практичних міркувань.

Під доцільністю розуміють економічну значущість, тобто повинна існувати причина економічного характеру для впливу індикатора на цикл, а також ступінь обхвату даним індикатором економічних процесів [6].

Циклічність в зміні характеризується:

а) тривалістю і послідовністю випередження значення показника по відношенню до співпадаючого в поворотних точках;

б) „циклічною” відповідністю між показником і співпадаючими рядами;

в) відсутністю додаткових циклів або пропущених циклів в порівнянні із співпадаючими рядами;

г) згладженою в циклічній динаміці (що дозволяє розділити випадкові коливання від дійсних змін ділової активності).

Практичні міркування ґрунтуються на можливості збору і оновлення інформації в реально короткі терміни і з необхідною періодичністю (щомісячно), відсутністю великих відмінностей між попередніми і остаточними даними, наявністю тимчасових рядів за тривалий період і без пропусків.

Використовуючи підхід до макроекономічних барометричних індикаторів класифікуємо регіональні випереджаючі показники за ознакою економічної значущості:

- показники, що реагують на ранньому етапі на зміни ділової активності. Такі показники відображають початковий етап виробництва, тобто нові замовлення, портфель замовлень, отримання дозволів на проведення будівельних робіт. Ці тимчасові ряди мають тенденцію до випереджаючого відтворення майбутнього розвитку господарської діяльності або украй чутливо реагують на нього;

- швидко реагуючі показники. До них можна віднести товарні запаси (запаси сировини і запаси готової продукції);

- показники, чутливі до економічних очікувань. Такі показники можуть оцінити очікувані зміни або є чутливими до очікуваних змін і включають ціни на сировину, а також очікування підприємців, що стосуються виробництва і загального економічного стану;

- показники, що приводять до руху інші показники – індикатори, що характеризують проведення грошової і податкової політики, сферу зовнішньоекономічних зв'язків, а також показники, що відображають загальноєкономічну ситуацію в країні і в світі;

- інші показники (змішаних видів), наприклад, процентні кредитні ставки (як характеристика стимулу до зростання споживання і інвестицій), показники динаміки виробництва в окремих галузях.

Разом з тим, дана класифікація дещо умовна і деякі показники можуть бути віднесені більш ніж до однієї категорії. Крім того, вона відображає тільки один аспект застосування показників в якості випереджаючих – економічну доцільність.

За допомогою таблиці 2 проведемо порівняльне узагальнення системи національних випереджаючих індикаторів в провідних країнах ОЕСР.

Таблиця 2 - Система випереджаючих показників в країнах-членах ОЕСР

Найменування показника	Число країн, що використовують даний показник
------------------------	---

Кількість грошей в обігу (M1)	17
Фондовий індекс	12
Облікова кредитна ставка	11
„Terms of trade” (індекс „умов торгівлі”)	8
Розпочаті будівельні проекти	6
Обсяг продажу в роздрібній торгівлі	5
Індекси цін	5
„Портфель” замовлень	4
Обсяг продаж легкових автомобілів	4
Динаміка об’ємів кредитування	4
Дозволи на будівельні проекти	3
Реальна заробітна плата	3
Запаси готової продукції	3
Запаси сировини і матеріалів	2
Попередження про звільнення	2
Вакансії	1
Загальний обсяг експорту	1
Торговий баланс	1

Задача формування системи випереджаючих показників регіонального розвитку істотно ускладнена, а її рішення обмежене можливостями сучасної регіональної статистики. Значне число приведених показників не розраховується з необхідною частотою і тимчасовими обмеженнями.

Таким чином, система барометричних (випереджаючих) показників є одним із найпоширеніших методів прогнозування в провідних країнах світу. Вона дозволяє попередити негативні тенденції заздалегідь, усунути негативні наслідки їх впливу на стадії зародження або взагалі попередити їх настання. На жаль, в економіці України дана система не досить поширена через складність її застосування.

Список літератури

1. Мельник А. Ф. Державне регулювання економіки перехідного періоду: Світовий досвід і проблеми України. – Тернопіль: Збруч, 1995. – 180 с.
2. www.case-ukraine.kiev.ua – Центр соціально-економічних досліджень
3. Падалка В.М., Красноступ Н.І., Крапивка В.І. Економічне прогнозування бюджетних надходжень // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 89-98.
4. Павлюк К.В. Прогнозування показників балансу фінансових ресурсів // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 60-70.
5. Мосин В.Н., Крук Д.М. Основы экономического и социального прогнозирования. – М.: Высшая школа, 1985. – 200 с.
6. Владимирова Л.П. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: Учебное пособие. – М.: Дашков и К., 2000. – 299 с.

В статье проанализированы преимущества использования системы барометрических (опережающих) индикаторов в зарубежных странах и определены возможности их применения в Украине.

In clause the advantages of use of system barometric (outstripping) indicators in foreign countries are analyzed and the opportunities of their application in Ukraine are determined.